

เจ้าของ
ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศุทเวทย์
ศาสตราจารย์กิตติคุณปรีชา ช้างขวัญยืน
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. สุนทร ณ รางส์
รองศาสตราจารย์ ดร. มารค ตามไท

บรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา

กองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณา สถาอานันท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประทุม อังกูโรหิต
รองศาสตราจารย์ ดร. ไสวรงค์ หงส์ธรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชานนรงค์ บุญหนู

ฝ่ายสมาชิก
อรวรรณ สะทาบ
สังเวียน พู่เพ็ช

สำนักงาน ชั้น ๑๓ อาคารบรมราชกุมารี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
รหัสไปรษณีย์ ๑๐๓๓๐ โทรศัพท์
(๐๒) ๒๑๙๙๖๕๕

การส่งข้อเขียน
กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาข้อเขียน
ทางวิชาการเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่นบทความ
บทความวิจัย รายงานผลการวิจัย บทความ
หนังสือ หรือบทวิจารณ์ข้อเขียนที่เคยตีพิมพ์ใน
วารสารพุทธศาสนศึกษา จากนักวิชาการและ
บุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย ผู้สนใจส่งข้อเขียน
กรุณาส่งสำเนาข้อเขียนนั้น ๒ ชุด
พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูล (ถ้ามี) ถึงบรรณาธิการ

อัตราค่าสมาชิก
๑ ปี ๓ ฉบับ ๖๐ บาท
๒ ปี ๖ ฉบับ ๑๒๐ บาท
๕ ปี ๑๕ ฉบับ ๓๐๐ บาท

สมัครเป็นสมาชิกติดต่อ ดร. ประทุม อังกูโรหิต
สำนักงานวารสารพุทธศาสนศึกษา ชั้น ๑๓
อาคารบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐
ณาคติสังคายน์ ดร.ประทุม อังกูโรหิต
ไปรษณีย์จุฬาลงกรณ์

จำหน่ายปลีก เล่มละ ๒๐ บาท
ที่ศูนย์พุทธศาสนศึกษา ตามที่อยู่ข้างบน
พิมพ์ที่โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารรายสี่เดือนของศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISSN 0858-8325 © ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๑

จากบรรณาธิการ

ทำไมการยุติชีวิตจึงถือว่าชั่วร้าย

วารสาร “พุทธศาสนศึกษา” เล่มนี้เนื้อหาว่าด้วยงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้
เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในมุมมองของพระพุทธศาสนา งานวิจัยนี้เป็น
งานที่สืบเนื่องกับเรื่องการโคลนมนุษย์ที่เคยตีพิมพ์ในวารสารของเราฉบับ
ก่อนๆ งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ซึ่งผมขอแสดงความขอบคุณอีกครั้ง ณ ที่นี้ โดยเนื้อหาเรื่องการใช้เซลล์
ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์นี้จะแยกเป็นอีกเรื่องหนึ่งจากการโคลนมนุษย์ก็ได้
หรือจะถือว่าเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กันก็ได้ ที่ว่าแยกมองเป็นคนละเรื่องก็ได้นั้นผม
หมายความว่า หัวใจของปัญหาในเรื่องการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์
นั้นเกี่ยวกับความตาย ส่วนหัวใจของปัญหาในเรื่องการโคลนมนุษย์นั้น
เกี่ยวกับการให้กำเนิดชีวิต ตัวอ่อนมนุษย์นั้นแพทย์และนักวิทยาศาสตร์วิจัย
แล้วพบว่าเป็นทรัพยากรสำคัญสำหรับการเยียวยารักษาความป่วยไข้ของผู้คน
ในโลกสมัยใหม่ที่เรายังมองหาทางเยียวยาอย่างอื่นไม่ออก นอกจากวิธีใช้
เซลล์ต้นแบบ (หรือเซลล์ต้นกำเนิด ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Stem Cell) ที่
สกัดเอามาจากตัวอ่อนมนุษย์ เนื้อหาข้างในของงานวิจัยนั้นจะบรรยายให้ท่าน
ผู้อ่านทราบว่าอะไรคือที่มาของการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์อย่าง
ละเอียด แต่ในที่นี้ผมขอกล่าวเพียงสั้นๆเพื่อประกอบการอภิปรายเรื่องที่ตั้งไว้
เป็นหัวข้อของบทบรรณาธิการข้างต้นว่า... โรคบางอย่างที่คนสมัยนี้เป็นกัน
นั้นมาจากการที่อวัยวะเสื่อมไปตามอายุชั้ย เช่นเนื้อหัวใจบางส่วนตายไป
ปกติการตายของเซลล์นั้นเกิดอยู่ทุกวัน แต่ที่เราไม่รู้ถือว่าเป็นปัญหาเพราะ
อวัยวะทั้งหลายจะสร้างเซลล์ใหม่ขึ้นทดแทน กรณีที่เราทำดังกล่าวถึงอยู่
ปัญหามีว่าอวัยวะนั้นเนื่องจากแก่ชรามากเกินไปหรือผิดปกติ ก็เลยขาด
คุณสมบัติที่จะสร้างเซลล์ใหม่มาแทน ถ้าเป็นสมัยก่อน คนไข้ก็จะตาย แต่สมัย
นี้แพทย์และนักวิทยาศาสตร์เห็นว่าเราอาจหาทางช่วยให้หัวใจนั้นมันซ่อมตัว
มันเองได้โดยการเอาเซลล์ที่เราจัดหาไปปลูกถ่ายแทนที่ส่วนที่ชำรุดที่ว่ามัน

เซลล์ที่นักวิทยาศาสตร์ใช้ในการปลูกถ่ายนี้เรียกกันว่าเซลล์ต้นแบบ คือปลูกลงไปเหมือนหยอดเมล็ดพืช จากนั้นมันก็จะงอกงามกลายเป็นเซลล์ของหัวใจ เหมือนการที่เมล็ดพืชนั้นงอกกลายเป็นต้นไม้ จะอย่างไรก็ตาม เซลล์ต้นแบบที่พบในร่างกายของคนโตแล้ว (คือคลอดออกมาจากท้องแม่แล้ว) มีอานุภาพจำกัด คือออกไปเป็นอวัยวะต่างๆ ได้จำกัด เวลานี้นักวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งที่กำลังวิจัยหาทางแก้ปัญหาเรื่องนี้อยู่ที่นักวิทยาศาสตร์ทราบกันมานานคือ เซลล์ต้นแบบที่สกัดเอามาจากตัวอ่อนมนุษย์นั้นใช้ปลูกถ่ายลงไปใช้อวัยวะใดก็ได้ เพราะมีอานุภาพไม่จำกัด ดังนั้นการแก้ปัญหาของหัวใจที่ผมเล่ามาข้างต้นนั้นที่ง่ายที่สุดและมั่นใจว่าจะได้ผลที่สุดก็คือใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์มาปลูกถ่ายลงไป

แต่เรื่องก็ไม่ง่ายอย่างที่คิด เพราะตัวอ่อนมนุษย์นั้นเมื่อถูกสกัดเอาเซลล์ต้นแบบออกมาแล้วก็จะ “ตาย” คนส่วนหนึ่งในโลกรวมทั้งหมดและนักวิทยาศาสตร์พวกหนึ่งด้วย เห็นว่าตัวอ่อนมนุษย์นั้นเป็น “คน” แล้ว ดังนั้นการใช้เซลล์

ต้นแบบเพื่อรักษาความเจ็บไข้ของคนคนหนึ่งจึงมีความหมายเท่ากับ “ฆ่าคนหนึ่งเพื่อเอาร่างของเขามารักษาความเจ็บป่วยของอีกคนหนึ่ง” ตรงนี้เองครับที่เป็นปมปัญหาทางจริยธรรมอันเนื่องมาจากการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อรักษาความเจ็บป่วย

นักวิทยาศาสตร์เวลานี้พยายามหาทางแก้ปัญหาในทางเทคนิคสองทางด้วยกันคือ (๑) วิจัยหาทางให้เซลล์ต้นแบบที่สกัดจากคนที่โตแล้วแสดงอานุภาพออกมาได้มากๆ ผมฟังข่าวเท่าที่เขียนเล่ากันอยู่ในวงการวิจัยด้านนี้ก็พอทราบว่า เวลานี้นักวิทยาศาสตร์ได้หาทางเพิ่มอำนาจของเซลล์ต้นแบบจากร่างกายของผู้ใหญ่ได้มากกว่าเดิม แต่เมื่อเทียบกับเซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนมนุษย์ ดูเหมือนวงการวิทยาศาสตร์จะเห็นว่าจะอย่างไรเสียก็คงเทียบกันไม่ได้ เพราะเซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนมนุษย์นั้น “สด” กว่ามาก ดังนั้นแนวทางนี้ก็ยังไม่ให้คำตอบได้อย่างจำกัดอยู่ (๒) วิจัยหาทางสกัดเอาเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์โดยไม่ทำให้เขาตาย เรื่องนี้เท่าที่ผมฟังมานักวิทยาศาสตร์จำนวนมากปลงตกว่าอาจไม่มีทาง เพราะเซลล์ต้นแบบนั้นเป็นสาระสำคัญของตัวอ่อนมนุษย์ เมื่อสุบเอาสิ่งนี้ออกมาจากตัวอ่อนแล้ว สิ่งที่เหลืออยู่ก็คงไม่อาจจะเป็นคนได้ แม้เราจะหาทางเลี้ยงเขาเอาไว้ไม่ให้ตายก็คงเป็นแค่ซากเซลล์ที่ไม่มีทางจะชีว่านี่คือ “คน” ได้เลย สรุปคือ หากเลือกจะใช้เซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการเยียวยาความเจ็บป่วย เราก็ต้องยอมรับว่าเราอาจกำลังทำบาปฐานฆ่าคนได้

ปัญหาว่า สังคมเราจะยอมให้มีการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อรักษาความเจ็บป่วยของพลเมืองหรือไม่นี้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับความเข้าใจเกี่ยวกับสถานภาพของตัวอ่อนมนุษย์และมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคมนั้นๆ อย่างแยกไม่ออก ผมขอยกตัวอย่างเปรียบเทียบ ประเทศอเมริกาที่เราเห็นว่าเป็นเสรีนิยมอย่างสุดขีดนั้นกฎหมายไม่อนุญาตให้ทำสิ่งนี้ แต่ประเทศอังกฤษอนุญาต หมายความว่าหากผมป่วยด้วยโรคกล้ามเนื้อหัวใจตายและจะรักษาได้ก็โดยการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เท่านั้น ถ้าผมเป็นคนอเมริกัน ผมก็ไม่อาจทำอะไรได้ นอกจากปลงแล้วรอวันตาย แต่ถ้าผมเป็นคนอังกฤษ ผมสามารถเอาเชื้ออสุจิของผมกับไข่ของภรรยาผมไปให้หมอผสมกันในหลอดทดลอง เมื่อสองสิ่งนี้หลอมรวมกันกลายเป็นตัวอ่อนมนุษย์ขึ้นมาภายในสองสัปดาห์ หมอสามารถสกัดเอาเซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนที่สร้างขึ้นนั้นมาปลูกถ่ายลงไปให้หัวใจของผมได้ ทำไมสองประเทศนี้จึงปฏิบัติต่างกันในเรื่องนี้ คำตอบคือเพราะสังคมอเมริกันเคร่งศาสนามากกว่าสังคมอังกฤษ

นั่นเอง ตอนที่รัฐสภาอังกฤษผ่านกฎหมายนี้ แพทย์และนักวิทยาศาสตร์พวกหนึ่งมีส่วนอย่างมากในการให้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจของสมาชิกรัฐสภา คนเหล่านั้นบอกว่า ตัวอ่อนมนุษย์นั้นในระหว่างสองสัปดาห์ยังไม่มีเซลล์ประสาทเกิดขึ้น ดังนั้นแม้เราจะคิดเผื่ออย่างยกผลประโยชน์ให้เขาว่าเขาเป็นมนุษย์แล้ว แต่เนื่องจากยังไม่มีเซลล์ประสาทเขาก็เป็นมนุษย์ “หลับ” เราเอาอะไรไปจิ้มไปแทงเขาก็ไม่รู้ตัว ดังนั้นหากจะมีความชั่วในเรื่องนี้ ก็ต้องถือว่าชั่วไม่เต็มที่ปรากฏว่ารัฐสภาอังกฤษยอมรับเหตุผลนี้ ในขณะที่เหตุผลเช่นนี้คนอเมริกันก็รู้ แต่ไม่รับประเทศอเมริกาจึงยังยืนยันที่จะไม่ยอมให้ใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ในทางการแพทย์ดังประเทศอังกฤษต่อไป

ประเทศอเมริกานั้นเท่าที่ผมทราบ อิทธิพลของศาสนาคริสต์อย่างคาทอลิกนั้นมีมากมากถึงขนาดว่าประเทศนี้ศาลฎีกาของประเทศมีมติว่าการทำแท้งเป็นสิทธิของสตรีมาตั้งแต่ปี ๑๙๗๓ แล้ว แต่เราก็ได้ยินข่าวมาเสมอว่านักการเมืองบางคนที่ประกาศตัวสมัครเป็น

ประธานาธิบดีพูดในการหาเสียงว่า หากได้เป็นประธานาธิบดีแล้วจะทบทวนเรื่องการทำแท้งในประเทศนี้ใหม่ การหาเสียงเช่นนี้แม้เจ้าตัวจะไม่เชื่อในศาสนา แต่พูดเพื่อให้คนเคร่งศาสนาเลือกตน ก็ยังแสดงให้เห็นอิทธิพลของศาสนาอยู่นั่นเอง ศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกในอเมริกานั้นประกาศตนหนักแน่นชัดเจนว่าจะปกป้องชีวิตของทารกในทุกรูปแบบ เมื่อประกาศเช่นนั้นศาสนานี้ก็คัดค้านการทำแท้งและคัดค้านการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์เพื่อการรักษาโรค ด้วยเหตุผลง่ายๆตรงไปตรงมาว่า หากสังคมเราอนุญาตก็เท่ากับเราอนุญาตให้ทำมาดกรรมได้อย่างไม่ผิดกฎหมายนั่นเอง

พระพุทธรูปศาสนานั้นเชื่อเหมือนศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกว่า ตัวอ่อนมนุษย์นั้นเป็นคนแล้วทันทีที่สองสิ่งคือเชื้ออสุจิกับไข่หลอมรวมกลายเป็นสิ่งเดียว ที่เราเรียกชื่อว่า “ตัวอ่อน” หรือ “Embryo” บางท่านเมื่ออ่านมาถึงตรงนี้ก็อาจอุทานว่า “หากเป็นอย่างนั้น ก็ไม่เห็นที่เราจะต้องศึกษาวิจัยอะไรเกี่ยวกับการใช้เซลล์ต้นแบบที่ได้จากตัวอ่อนมนุษย์ เพราะหากนี่เป็นปาณาติบาต ทุกอย่างก็จบ ความเจ็บป่วยเป็นเรื่องปกติธรรมดาของชีวิต หากต้องตายเราชาวพุทธก็น่าจะยอมรับความจริงของชีวิตที่ว่ามันไม่ควรสร้างเวรกรรมอะไรต่อไปเพื่อยืดชีวิตตนเอง” ผมเชื่อว่าท่านที่เป็นแฟนวารสาร “พุทธศาสน์ศึกษา” มาพอสมควรคงไม่อุทานอย่างนั้นแน่ เพราะท่านย่อมจะคุ้นเคยกับการที่พระพุทธรูปศาสนาเราไม่ควนสรูปอะไรง่ายๆอย่างนั้น เราลองจินตนาการเล่นๆก็ได้ว่า สมมติว่าชายคนหนึ่งอายุ ๕๐ ต้นๆ ยังแข็งแรงอยู่เขาเป็นหัวหน้าครอบครัว มีลูกสามคน ภรรยาเป็นแม่บ้าน ไม่ได้ทำงานข้างนอก สมมติว่าเขาเกิดป่วยกะทันหัน หมอบอกว่าเขาป่วยด้วยโรคเกี่ยวกับเลือด และมีทางเดียวที่จะรักษาเขาได้ก็ด้วยการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์ ไม่เช่นนั้นเขาก็จะตาย ปัญหาที่ว่า (๑) หากคิดในกรอบส่วนบุคคล พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจะแนะนำชายคนใหม่ว่า “ชีวิตก็อย่างนี้แหละ จะตายวันใดไม่มีใครทราบ โยมปลงเสียเถิดนะ ทำใจให้สบาย ตายไปใจจะได้ไม่เศร้าหมอง ระหว่างนี้หากพอทำบุญกุศลได้ก็ขอให้ทำ” แน่่อนว่าคำแนะนำนี้มีเหตุผล สอดคล้องกับโลกทัศน์หลักๆของพระพุทธศาสนา แต่ชายคนนั้นอาจแย้งในใจว่า “ถ้าผมเป็นคนตัวคนเดียวที่ไม่เป็นไรรอกขอรับหลวงพ่อ แต่ลูกผมยังเล็ก หมอบอกว่าอาการของผมรักษาได้ ทำไมผมไม่ควรสร้างตัวอ่อนขึ้นมาเพื่อเอาเซลล์ต้นแบบจากเขามารักษาผม เอาละในฐานะพุทธศาสนิกชนผมยอมรับว่าเขาคือลูก เขาเป็นน้องของพี่ที่มีชีวิตอยู่เวลานี้ ผมสร้างน้องคนนี้ขึ้นมาก็เพื่อขอให้ชีวิตเขาเพื่อรักษาชีวิตพ่อ เมื่อรักษาชีวิตพ่อไว้ได้ก็

เท่ากับได้รักษาครอบครัวทั้งครอบครัว ผมเชื่อว่าหากเขาทราบจุดประสงค์ เขาจะเข้าใจและอนุโมทนา ถ้าจะมีบาปจากการใช้ชีวิตเขา ผมก็ยอมรับ ผมต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้านี้ก่อน บาปกรรมหากจะมีค่อยว่ากันทีหลัง ผมไม่ว่าเลยหากจะมีบาปจากการนี้ แต่ผมก็เชื่อว่าเนื่องจากเราไม่มีเจตนาร้ายต่อลูกคนที่เราสร้างขึ้นใหม่นี้ เราจำใจต้องทำ และเราก็เชื่อว่าเนื่องจากเขายังอยู่ในสภาพชีวิตชั้นเริ่มต้น เขาจึงไม่น่าจะมีความทุกข์ทรมานใดๆจากการนี้ และตามกฎหมายแห่งกรรมและการเกิดใหม่ การใช้เขานี้แม้เขาจะไม่ใช่คนต้นคิด แต่ชีวิตเขาก็ถูกใช้เพื่อต่อชีวิตคนอื่นอีกหลายคน นี่น่าจะเป็นกุศล เขาจุติจากโลกนี้แล้วไปเกิดใหม่ก็น่าจะได้รับานิสงส์ของผลบุญนี้บ้างกระมัง” เพียงเท่านั้นท่านผู้อ่านก็เห็นแล้วว่าเราไม่อาจด่วนตัดสินว่าการใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์จะต้อง “ไม่สมควรทำอย่างสิ้นเชิง เพราะเป็นการก่อปาณาติบาตอันเป็นบาปกรรมที่พระพุทธศาสนาไม่เห็นด้วย” โดยไม่พิจารณารายละเอียดเป็นกรณีๆไป (๒) สืบเนื่อง

จากที่กล่าวมาในข้อที่ (๑) หากพิจารณาในกรอบของสังคม เราจะพูดได้ไหมว่าสังคมพุทธอย่างเช่นสังคมไทยจะต้องมีกฎหมายห้ามใช้เซลล์ต้นแบบจากตัวอ่อนมนุษย์แบบเดียวกับอเมริกา แต่เหตุผลของเราคือเมื่อนี้เป็นการทำปาณาติบาตต่อมนุษย์ เราก็ต้องออกกฎหมายห้าม

ผมคิดว่าเมื่ออ่านมาถึงตรงนี้ ท่านผู้อ่านคงเห็นด้วยตนเองแล้วว่าปมปัญหานั้นอยู่ที่เรื่อง “ปาณาติบาต” ซึ่งต่อไปนี้ผมขอเรียกง่าย ๆ ว่าการทำให้ตายหรือการยุติชีวิต ผมขอใช้คำว่า “การยุติชีวิต” เพราะมีความหมายกลางๆ คำว่า “ปาณาติบาต” นั้นโดยศัพท์แปลว่า “การทำชีวิตให้ตกลงไป” ซึ่งก็ตรงกับที่ผมเรียกว่า “การยุติชีวิต” คือทำให้กระบวนการสืบต่อของชีวิตหยุดลงอย่างถาวร คำว่า “ฆ่า” ที่บางครั้งเราใช้เป็นคำแปลของคำว่า “ปาณาติบาต” นั้นบางครั้งสื่อความหมายเกินไปกว่าตัวศัพท์ดั้งเดิม เนื่องจากเมื่อได้ยินคำนี้ ผู้ฟังก็จะคิดเลยไปว่าเป็นเรื่องผิดแล้ว เหมือนถามว่า “การที่หมอฆ่าคนไข้ที่ทรมานมากๆ และรักษาอย่างไรก็ไม่หายเป็นบาปหรือไม่” ผู้ฟังก็อาจถูกอำนาจของถ้อยคำโน้มน้าวใจว่า “ผิดสิ เพราะไปฆ่าเขา” แต่ถ้าใช้คำใหม่ว่า “หมอที่ยุติชีวิตของคนไข้ที่ทรมานมากๆ และคนไข้คนนี้แพทย์วินิจฉัยว่ารักษาอย่างไรก็ไม่หาย มีเพียงประคองให้ทรมานน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ต่อไปเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจะพูดได้ไหมว่าหมอที่ทำเช่นนี้ทำบาป” ตรงนี้ผมคิดว่าท่านผู้อ่านอาจต้องคิดมากกว่าที่ถามตอนต้น ที่ต้องคิดมากนั้นส่วนหนึ่งผมคิดว่ามาจากการที่เมื่อไม่ถูกอำนาจของภาษาโน้มน้าวใจไปในทางใดทางหนึ่ง แต่ปล่อยให้เนื้อหาของเรื่องราวตามความรู้สึกของเราเอง คราวนี้เราจะเห็นด้วยตนเองว่าไม่ยากที่จะตอบ

หลายปีมาแล้ว หมาดัวหนึ่งที่ผมเลี้ยงไว้ป่วยด้วยโรคไข้หัด เมื่อถึงระยะสุดท้าย หมากของผมนั้นจะเสียชีวิตเพราะสมองถูกทำลายไปจนจะหมด มันจะเดินสะเปะสะปะ เดินไป อาเจียนไป ฉี่ราดไป ขนข้าวของล้มระเนระนาด ต้องใส่กรงไว้ หรือไม่ก็ล่ามไว้ แต่เนื่องจากตอนนั้นสภาพมันเหมือนหุ่นยนต์ที่ไม่รู้ตัว โรค (หมายถึงเชื้อจุลินทรีย์เล็กๆ จำนวนมหาศาลในตัวของมัน) รุมทะทั้งสมองของมันจนไม่เหลือสภาพเป็นสมองแล้ว ผมเคาะว่าเมื่อเชื้อโรค “รุมทะ” สมองของมัน ความเจ็บปวดในสมองนั้นก็ส่งผลเป็นปฏิกิริยาอย่างที่เราเห็นคือ ต่อให้มัดไว้หมากของผมนั้นก็จะดิ้น เพราะมันเจ็บอยู่ข้างใน หมอบอกว่าถ้ามัดไว้เช่นนั้นก็จะตาย แต่ไม่รู้เมื่อใด คำว่า “ไม่รู้เมื่อใด” ของหมอนี้แหละครับที่ทำให้ผมต้องคิดหนัก ที่สุดผมก็ขอให้หมอให้ยาเพื่อให้มันหลับไป เพราะผมรักมัน ผมทนเห็นอาการที่น่าเวทนาของมันเช่นนั้นไม่ได้

และส่วนหนึ่งของความรู้สึกนั้น ผมคิดว่าผมในฐานะเจ้าของ ต้องปกป้องหมาที่ผมเลี้ยงมัน มาอย่างเพื่อนนั้นอย่างถึงที่สุด

ท่านผู้อ่านที่เป็นชาวพุทธ อย่างเคร่งครัด (ตามที่ท่าน เข้าใจ) อาจบอกว่าผมและหมอบ ได้ล่วงศีลข้อปาณาติบาตแล้ว ตรงนี้แหละครับที่ผมอยากชวน ท่านผู้อ่านวารสารของเรา ช่วยกันถกช่วยกันคิดด้วยว่า ข้อสรุปที่ว่าผมได้ทำปาณาติบาตแก่หมาของผมนั้นหมายความว่าอย่างไร ผมจะลอง ลำดับเนื้อหาเป็นเรื่อยๆไป และ จะลองตั้งคำถามต่อเนื้อหาที่ เรียงลำดับไว้ เพื่อประกอบการ พิจารณาของท่านผู้อ่าน ดังนี้ ครับ

(๑) ที่ว่าผมล่วงศีลข้อ ปาณาติบาตหมายความว่า “ใน คัมภีร์ท่านบอกว่าการทำให้ สัตว์จบชีวิตคือปาณาติบาต การกระทำของผมเข้าข่ายนั้น” ถ้าความหมายมีเพียงเท่านั้นผมก็ ไม่มีอะไรจะได้แย้ง แต่ก็อยาก ตั้งข้อสังเกตว่า โดยทั่วไป ปาณาติบาตพระพุทธศาสนา จัดเป็นอกุศลกรรม การบอกว่า ผมทำปาณาติบาตก็ย่อมจะมี ความหมายเลยต่อไปว่า ที่ผม ทำกับหมาของผมเช่นนั้นเป็น

ความชั่วนะ ตรงนี้แหละครับที่ผมต้องการคำอธิบายเพิ่มเติมว่า ทำไมการที่ผม สงสารหมาของผม และช่วยยุติความทรมานของมันเช่นนั้นจึงเป็นความชั่ว ตรงนี้ผมต้องการความกระจ่าง

(๒) ถึงตรงนี้ บางท่านอาจบอกว่า “ที่ท่านหวังดีต่อหมานั้นก็เรื่องหนึ่ง เรื่องนี้เป็นความดี แต่ในท้ายที่สุดแล้วท่านได้ทำให้ชีวิตของหมานั้นตกลงไป โดยการบอกหมอ ตรงนี้เองที่เป็นบาป อย่าเอาสองเรื่องนี้มาปนกัน” ผม สังเกตเห็นว่าแนวทางในการตอบเช่นนี้มีผู้ใช้มากทีเดียว ในห้องเรียนที่มหา- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผมมักได้ยินเหตุผลแบบนี้อยู่เสมอ ความละเอียดของ เหตุผลนี้อยู่ที่การแยกเจตนาที่ผมมีต่อหมาของผมออกไปไว้ข้างหนึ่ง เสร็จ แล้วท่านที่ใช้เหตุผลนี้ก็อาจจะบอกผมว่ายอมรับได้ว่าความรักที่ผมมีต่อหมา นั้นเป็นกุศลธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เมื่อแยกเอา ส่วนประกอบที่อาจตีความว่าเป็นส่วนดีออกไปแล้ว ที่เหลืออยู่นั้นก็เป็นส่วนที่ ไม่ดี ผมมีข้อกังขากับการบอกว่า “ส่วนที่เหลืออยู่นั้นได้แก่การทำให้หมาของ ผมนั้นจบชีวิตนั้นแหละคืออกุศลกรรม” ที่ผมสงสัยเรื่องนี้ก็เพราะผมเชื่อว่า พระพุทธองค์ตรัสสอนว่าการทำกรรมจะพิจารณาแยกต่างหากจากเจตนา ไม่ได้ ดังพระพุทธวจนะที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่าเจตนาคือกรรม” (เจตนาหิ ภิกขเว กัมมํ วทามิ) ท่านที่กล่าวข้างต้นไม่ได้ดูเลยว่าที่ผมทำกับ หมาของผมเช่นนั้นผมมีเจตนาอย่างไร กล่าวอย่างภาษาชาวบ้านธรรมดาๆก็ คือ ผมไม่ได้มีเจตนาร้ายต่อหมาของผมเลย ตรงกันข้าม ผมรักมัน ไม่ต้องการ ให้มันทรมาน นี่น่าจะเป็นเจตนาดี ถ้าคิดโดยเอาพระพุทธวจนะข้างต้นเป็น กรอบ เมื่อผมมีเจตนาดี กรรมของผมก็ต้องเป็นกรรมดี ถ้าท่านผู้ใดประสงค์จะ ยืนยันว่ามีความชั่วอยู่ในการกระทำนั้นของผมผมก็ยินดี แต่ขอความกระจ่าง กว่านี้ว่าเพราะเหตุใดท่านจึงยืนยันว่าผมได้ทำอกุศลกรรมในการนี้

(๓) บางท่านที่อ่านข้อความข้างต้นที่ผมวิเคราะห์ว่า หากถือตามพระพุทธ- วจนะเรื่องกรรมคือเจตนา (ที่ผมตีความว่าจะวินิจฉัยกรรมว่าดีหรือชั่วก็ดูที่ เจตนาว่าดีหรือชั่ว) สิ่งที่ผมทำกับหมาของผมนั้นต้องถือว่าเป็นอกุศลกรรม เพราะผมมีเจตนาดี ท่านอาจแย้งว่า “มันจะดีได้อย่างไรในเมื่อมันเป็น ปาณาติบาต เป็นไปไม่ได้เลยที่ปาณาติบาตจะเป็นอกุศลกรรม” เชื่อมครับว่า ผู้ที่กล่าวเช่นนี้หรือข้อความที่กล่าวเช่นนี้ผมเองเคยพบในวิทยานิพนธ์ปริญญา เอกทางด้านพระพุทธศาสนาที่ทำในมหาวิทยาลัยชั้นดีของต่างประเทศเสียด้วย ชั่ว เขาเป็นว่าความคิดที่ว่า “การฆ่าผิดเสมอในทัศนะของพระพุทธศาสนา แต่ จะผิดน้อยหรือมากก็ดูตามเหตุปัจจัยหรือรายละเอียด” นี้มีผู้ถืออยู่มาก และ

ส่วนหนึ่งของผู้ที่ถือก็เป็นถึง ศาสตราจารย์ที่สอนทางด้าน พระพุทธศาสนาทั้งในและ ต่างประเทศ ผู้ที่ถือคตินี้มัก วิจัยว่าคนที่เจ้าของหมาดุ ชีวชีวิตที่เจ็บปวดของหมาผิดหลัก พระพุทธศาสนาแน่นอน แต่ผิด ไม่มาก เนื่องจากทำด้วยเจตนา ดี ผมมีคำถามว่า “ที่ว่าผิดไม่ มากเพราะมีเจตนาดี” นั้นท่าน เอาหลักการนี้มาจากไหน จน วันนี้ผมยังไม่เห็นว่าจะมีใครชี้ หลักฐานให้ผมดูได้ชัดๆว่าที่ กล่าวข้างต้นนั้นมาจากตรงนั้น ตรงนี้ในพระไตรปิฎก เท่าที่ผม สันนิษฐาน หลักการนี้เราคิด จากสามัญสำนึกเท่านั้นเอง และเป็นสามัญสำนึกอันเกิด จากอุปาทานที่ว่า “ปาณาติ- บาตต้องชั่วเสมอ หากพูดชัดๆ ไม่ได้ในบางกรณีว่าชั่วอย่างไรก็ ให้ยืนยันไปก่อนว่าผิดแน่ แต่ ผิดไม่มาก”

(๔) คำอธิบายที่ดีที่สุดใน เรื่องนี้เท่าที่ผมได้ยินมาบอกว่า การทำให้ผู้อื่นสิ้นชีวิตนั้นโดย ตัวมันเองเป็น “ความโหด เหี้ยม” อย่างหนึ่ง แต่ความ โหดเหี้ยมนี้อย่างสถานการณ์ ชอนตัวอยู่ลึก เพราะถูกกลบ ด้วยอารมณ์ส่วนอื่นเช่นความ สงสาร ท่านที่วิเคราะห์เช่นนี้

อาจยกตัวอย่างพระอริยมุคคตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่าเป็นผู้ที่ “ไม่ อาจฆ่าใครได้ แม้จะเพื่อป้องกันตนเองก็ตาม” เพื่อชี้ให้เห็นรายละเอียดที่ลึก ลงไปกว่า ความโหดเหี้ยมในใจที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “โทสะ” นั้นพระอริยะ ท่านจะได้หมดสิ้นแล้ว เมื่อเจ้าตัวนี้คือรากเหง้าของการที่ใครจะฆ่าผู้อื่นได้ไม่ เหลืออยู่แล้ว พระอริยเจ้าท่านจึงฆ่าใครไม่ได้ ตามการวิเคราะห์นี้ ผมแม้จะ รู้สึกว่ารักหมาของผมมากเพียงใด แต่ลึกๆภายในใจนั้นผมมีความโหดเหี้ยม บางอย่างแฝงอยู่ เป็นความโหดเหี้ยมที่อยู่ลึกๆ ไม่ใช่ความโหดเหี้ยมอย่าง หยาบและป่าเถื่อนเหมือนที่เราพบในพฤติกรรมของพวกมือปืนที่รับจ้างฆ่าคน แต่ไม่ว่าจะอยู่ลึกและละเอียดอย่างไร มันก็คือความโหดเหี้ยม ความโหดเหี้ยม นี้วัดจากการที่ผมสามารถ “ปลิดชีวิต” ของหมาตัวนั้นได้

(๕) เชื่อว่าเมื่ออ่านมาถึงตรงนี้ ท่านผู้อ่านบางท่านอาจอุทานว่า “นี่... นี่ ไง... การปลงผู้อื่นจากชีวิตผิดตรงนี้เอง ไม่ว่าคุณจะรู้สึกว่าการทำอย่างนั้น เพราะรักก็ตาม...” สิ่งแรกที่สุดที่ผมอยากแลกเปลี่ยนความคิดกับท่านเจ้าของ ความคิดนี้ก็คือ ผมมีเรื่องเล่าสองสามเรื่องจากพระไตรปิฎก เมื่อเล่าจบผมจะ เรียนถามว่าท่านคิดอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องเล่าเหล่านี้ เรื่องเป็นอย่างนี้ครับ...

(ก) สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าเกิดเป็นกระต่าย อาศัยอยู่ในป่ากับสหายที่เป็น สัตว์อย่างอื่นสามสี่ตัว วันหนึ่งมีนักพรต (เรื่องบอกว่าเป็นพราหมณ์) เดินทาง มาพำนักในป่า สัตว์เหล่านั้นได้ตกลงกันว่าจะเปลี่ยนเวรกันหาอาหารมาถวาย เมื่อถึงวันของกระต่ายปรากฏว่ากระต่ายหาอาหารไม่ได้ กระต่ายจึงตัดสินใจ กระโดดเข้ากองไฟตายเพื่อเป็นอาหารของท่านนักพรตนั้น เรื่องนี้มีปรากฏใน ขุททกนิกาย ชาดก ท่านผู้อ่านไปลองพลิกดูก็ได้ การกระทำของกระต่าย โภธิสัตว์นี้เท่าที่บรรยายไว้ในชาดกมีแต่ด้านดี ไม่มีด้านชั่วเลย ทำไมการฆ่าตัว ตายในกรณีนี้ท่านจึงไม่บอกว่ามีด้านที่ชั่วอยู่ด้วย หากให้ผมตอบ คำตอบก็ อย่างที่ผมยืนยันตอนต้นคือ เมื่อกรรมพิจารณาจากเจตนา การกระทำของ กระต่ายโภธิสัตว์ก็ต้องดีเพราะมาจากเจตนาที่ดี คือต้องการสละชีวิตตนที่ต่ำ ต้อยเพื่อท่านที่สูงส่งกว่าในทางธรรม ถามว่าหากใช้เกณฑ์เรื่องความ โหดเหี้ยมในใจที่กล่าวข้างต้น กระต่ายโภธิสัตว์ก็ต้องมีใจอันโหดเหี้ยม เพราะ สามารถปลิดชีพตนได้ แต่เรื่องนี้ผมคิดว่าเราถามได้ว่า ระหว่างคำว่า “โหดเหี้ยม” กับ “กล้าหาญ” นั้นคำไหนควรใช้กับการกระทำนี้ของพระ โภธิสัตว์มากกว่ากัน สำหรับผม หากเลือกคำแรก เราจะอธิบายพฤติกรรม ของแม่หรือพ่อที่ยอมตายแทนลูกไม่ได้ เพราะจะกลายเป็นว่าท่านเหล่านี้ โหดเหี้ยมจึงทำเช่นนั้นได้ และเราจะไม่สามารถอธิบายหลักธรรมสำคัญหลัก

หนึ่งของพระพุทธศาสนาที่ว่า “พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต และพึงสละชีวิตเพื่อรักษาธรรม” เพราะการสละชีวิตไม่ว่าเพื่อธรรมหรืออะไรก็ตามก็จะมี ความหมายว่าเกิดจากใจอัน อามืดที่สามารถปลิดชีพตนได้

(ข) ในอรรถกถาพระวินัย ตอนว่าด้วยหลักที่ภิกษุที่ เจ็บป่วยเรื้อรังพึงปฏิบัติ ท่าน ระบุว่า หากภิกษุป่วย แต่ใน อาวาสมียาและผู้ดูแล พระภิกษุ พึงรับการปรนนิบัติดูแล แต่ใน กรณีที่แม้จะมียาและเพื่อนภิกษุ คอยดูแล แต่ถ้าพระเห็นว่าตน เป็นภาระของเพื่อน ทำให้เพื่อน ไม่เป็นอันปฏิบัติธรรม อีกทั้ง โรคนั้นก็ไม่มีเค้าว่าจะรักษาให้ หายได้ ในกรณีเช่นนี้พระภิกษุ นั้นจะพิจารณางดอาหารและ ยาเพื่อให้ตนตายก็ทำได้ คำแนะนำนี้ผมเข้าใจว่าเกิดจากการที่ สังคมพุทธโดยเฉพาะสังคม สงฆ์เห็นเรื่องการตายเป็น ธรรมดา เราตายแล้วก็เกิดใหม่ ความตายจึงไม่ใช่เรื่องที่น่ากลัว หรือเป็นปัญหาในทางธรรม การมีชีวิตอยู่แล้วเป็นภาระของ เพื่อนสหธรรมิกนั้นแม้เพื่อนจะ ยินดีรับภาระ แต่โดยมารยาทที่ พระภิกษุพึงคิดถึงคนอื่นมาก

กว่าตน ท่านจึงให้หลักว่าหากพระจะพิจารณาไม่เลือกตน แต่เลือกเพื่อน โดย การ “ค่อยๆ ปลิดชีพตน” ผ่านการปฏิเสธยาและอาหาร ก็เป็นเรื่องสมควรทำ

(ค) พระรูปหนึ่งชื่อฉันทะเจริญจิตภาวนาจนได้ฌาน แต่สุขภาพไม่ดีจนจึง เลื่อม ต้องรื้อฟื้นใหม่แต่ก็เลื่อมไปอีกหลายครั้ง ที่สุดท่านตัดสินใจฆ่าตัวตาย โดยการเชือดคอด้วยมีดโกน ท่านเสียชีวิต พระพุทธองค์เสด็จมาดูศพ พระ ที่มาด้วยทูลถามว่าทรงคิดอย่างไรกับท่านฉันทะที่ฆ่าตัวตาย พระพุทธองค์ ตรัสว่า “ฉันทะฆ่าตัวตายอย่างไม่มีใครจะตำหนิไม่ได้” ที่พระพุทธองค์ตรัสเช่นนี้ เพราะทรงทราบว่าก่อนฆ่าตัวตาย ท่านฉันทะได้กล่าวกับคนที่รู้จักคุ้นเคยเช่น พระสารีบุตรว่าท่านเตรียมที่จะฆ่าตัวตายด้วยเหตุผลว่าสุขภาพไม่ดี ถ้า ตายตอนสุขภาพไม่ดีและอยู่ในช่วงที่ฌานเลื่อมชีวิตก็เลยประโยชน์ แต่ถ้า เจริญฌานแล้วฆ่าตัวตายในฌานนั้นก็เป็นอันจบชีวิตอย่างที่จะได้ประโยชน์ สูงสุด เรื่องท่านฉันทะนี้อาจแสดงความโศกเหี้ยมของใจได้มากกว่ากรณีอื่น เพราะท่านเชือดคอตาย แต่พระพุทธองค์ก็ไม่ได้ทรงตำหนิอะไร ตามการ วิเคราะห์ของผม การไม่ทรงตำหนินี้สอดคล้องกับหลักการเรื่องกรรมจะดี หรือไม่ดีวัดจากเจตนาที่ได้แสดงไว้ข้างต้น พระฉันทะหวังดีกับตน ไม่ได้หวัง ร้าย เมื่อหวังดีการฆ่าตัวตายของท่านจะชั่วได้อย่างไร

สรุปคือ เรื่องว่าทำไมชาวพุทธเราจึงเห็นว่าการยุดิชีวิตเป็นความชั่วร้าย เสมอ ไม่ว่าจะทำด้วยเหตุผลอะไร เป็นเรื่องที่สมควรแก่การทบทวน อย่าง น้อยเรื่องเล่าจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาสามเรื่องข้างต้นก็นำไปในทางที่ จะบอกว่า สมมติฐานข้างต้นที่ว่า “ถ้าฆ่าเป็นอันผิดเสมอ จะน้อยหรือมากเป็น อีกเรื่องหนึ่ง” อาจจะเป็นความเข้าใจผิดก็ได้ โดยส่วนตัวผมคิดว่าเป็นไปได้ที่ การยุดิชีวิตตนหรือผู้อื่นในบางสถานการณ์ไม่เกี่ยวข้องกับจิตใจอันเป็นโทษ สามตัวคือโลภโกรธหลงเลย หลายท่านแย้งผมว่าอาจมาจากความหลงก็ได้ แต่ถ้าคิดอย่างนั้น เราก็ต้องบอกว่ากระต่ายโพธิสัตว์ก็ดี ท่านฉันทะก็ดี พระภิกษุทั้งคณาจารย์และยาเพื่อให้ตนไม่เป็นภาระของเพื่อนก็ดี ล้วนแต่มีความ หลงหรือโมหะในใจ และกระทำการที่ว่ำนั่นลงไปบนพื้นฐานของความหลง การวิเคราะห์เช่นนี้ผมไม่อาจรับได้เพราะไม่สอดคล้องกับข้อมูลในพระไตรปิฎก

ถึงตรงนี้ ผมใคร่ขอเชิญชวนท่านผู้อ่านที่อ่านบทบรรณาธิการเล่มนี้แล้วเกิด อาการคันไม้คันมืออยากเขียนอะไรมาแลกเปลี่ยน ยินดีครับ วารสารเรา ประสงค์เป็นเวทีแห่งการ “วิวาทะฉันทมิตร” อยู่แล้ว ผมเองเสนอความคิดก็ เพราะคิดอย่างนั้นจริงๆ แต่เมื่อเห็นว่ามีผู้ท้วงติงดี ๆ มากี่พร้อมจะเปลี่ยน ความคิดครับ พระพุทธศาสนาเป็นสมบัติของเราทุกคน... ผมเห็นอย่างนั้น ©